

Barcelona, 3 de maig de 1981

Estimat amic,

Han passat molts de dies d'ençà que vaig rebre la teva darrera carta. Lamento que el ritme comunicatiu hagi minvat i, encara més, que sigui per culpa meva, però em penso que pel que t'explicaré te'n podràs fer ben bé càrrec.

Per no deixar més caps sense lligar, rellegeixo ara el teu paper i passo de seguida a contestar dues preguntes relacionades amb gent que hem conegut. Primer, l'Antoni Jaume va ser el meu primer mestre de català. Un mestre que em va durar molt poc perquè va desaparèixer per causes que no et podria precisar bé i que segurament tu deus saber molt millor que jo: o el van desterrar o va estar malalt. Devia ser l'any cinquanta-u, potser. A través d'uns amics de les sardanes -en Josep Tremoleda, en Manuel Cardeña, l'Anna M. Pàmies...- vaig assistir a unes classes a l'estudi del pintor Crèixams fins que un dia vam trobar la porta tancada i barrada amb un enorme cademat: el nostre pintor s'havia escagarrinat. I n'hi havia per escagarrinar-se, ja que allò, de dia en dia, prenia tot l'aire d'una acadèmia normal. L'únic que no ho era, de normal, era la matèria que s'hi estudiava: una llengua condemnada a mort per un govern fort com mai. Després, els mateixos organitzadors van iniciar un període de transhumància. Recordo que vaig seguir -ara ja sense l'Antoni Jaume-, unes classes en una escola ben establerta de la Rambla de Catalunya, en un club de la Diagonal i, finalment, en el local del carrer de Fivaller on hi havia l'Esbart Verdaguer. Tot això en molt poc temps, uns mesos, potser. Les classes, llavors, les feia el senyor Balot, un vellet eixerit com un gínjol que havia estat força popular abans de la guerra -això algú ens ho va explicar- quan feia classes de català per ràdio -com ara en Xavier Bru de Sala, el poeta- en uns programes d'en Tereski i en Míliu.

Segon, en Joan Agut. El vaig conèixer fa també molts anys, quan em sembla que havia mort la seva mare i encara tenia una parada, de peix, ~~en~~ a la Boqueria. El noi no tenia la panxa que té ara, naturalment, però ja disposava de certa corpulència. Anava sempre -devia ser l'hivern, és clar- amb una bufanda i una americana que li anava una mica curta. Aquest és el meu record més llunyà. Em sembla que era tímid i que no s'acabava de treure les paraules de la boca... Quin canvi, renoi! Ara té tot l'aspecte d'un potentat i meravella el seu aplom i seguretat en el món dels negocis -editorials, sempre-. Em sembla recordar que quan es va polir la parada de peix va muntar la llibreria "Signe" -en el bateig de la qual va participar el meu

amic Albert Jané- i que després se'n va anar a França una temporada. O va ser a l'inrevés, que primer se'n va anar a França i després va muntar la llibreria? El cas és que després d'haver liquidat la llibreria -que avui encara existeix, i té uns aparadors que fan molt de goig- va anar a parar a l'editorial Bruguera on va muntar un "tinglado" que Déu n'hi do. Hi va anar per les bones, amb tota la cara, a oferir-los de publicar en català. Em penso que no se l'acabaven de creure, però després d'algunes converses el va/deixar fer. D'aquí procedeixen els "Quaderns de cultura" que van tenir tanta acceptació i, sobretot, la monumental "Història de la Premsa Catalana", obra del tàndem Tasis-Torrent. Amb motiu de la publicació d'aquest llibre, recordo l'homenatge que es va tributar a Rafael Tasis a la torre de Sant Sebastià, a la Barceloneta, en un sopar memorable on l'homenatjat va parlar públicament per primera vegada, després de tants anys, del President Lluís Companys. Ho puc assegurar, perquè jo hi era. I recordo com l'Agut ens va explicar, després, que havia hagut de tranquil·litzar el delegat governatiu, molt exaltat per aquella relliscada. Era, ja, l'any 1966. En feia, per tant, vint-i-set que s'havia acabat la guerra... Pocs dies després moria Rafael Tasis a París, on havia anat a participar en l'homenatge a uns exiliats, em sembla. Coneixes el poema que li va dedicar, llavors, Pere Quart, que comença així: "Te n'has anat a la francesa/des de París-, de sobte, Rafael." Després, l'Agut va ocupar llocs de més responsabilitat a can Bruguera: va anar a Madrid, a l'Argentina -us vau trobar, oi, a Buenos Aires?-. I, de llavors ençà, que ha estat conseller delegat al "Correo Catalán" quan el va comprar -el Correo, s'entén- en Jordi Pujol; a Dopesa, del Grup Mundo; a Edhasa i, ara, finalment, és el gerent d'una nova empresa editorial, "Barcanova", que es vol dedicar al llibre d'ensenyament, en català i en castellà, que encara no ha publicat cap llibre, però que ja en té una pila de preparats. Crec que n'hi ha uns quants a punt de sortir. Quatre d'ells, de lectura per a la primera etapa de l'ensenyament bàsic, contenen quatre minicontes meus que he escrit per encàrrec d'un dels coordinadors de l'editorial, el pedagog Ramon Basora, de l'Escola El Puig, d'Esparreguera, que és un dels mestres que més s'ha distingit per la traça de fer llegir els vaillets. En són una mostra els llibres que ha publicat al Mall: "Primavera", "Relotge de pagès"... Sé més coses de l'Agut, és clar. Es va casar amb una filla d'en Ferran Canyameras, l'autor, entre altres coses, d'aquell -per a mi- lamentable "El gran sapastre" que va dedicar a Joan Puig i Ferrater. Quina història, la d'aquests dos homes! En llegir això del sapastre, en lloc de fer-me indignar contra en Puig, em va semblar un text baix de sostre, ridí-

cul que més aviat enaltia la figura d'aquell a qui volia ensorrar. Però em va moure la curiositat i me les va fer emprendre amb un dels volums d'en Puig i Ferrater de la sèrie "El pelegrí apassionat" amb els quals no m'atrevia a enfrontar-me atesa llur densitat. Així, vaig empassar-me "La traïció d'en Llaveneras" i vaig quedar decebut. Si literàriament era molt superior al pamflet d'en Canyameras, l'autor se'm va fer molt petit en l'aspecte humà. L'autor i la major part de tots els nostres prohoms que van viure un exili prou daurat a França, entre ells, naturalment, en Josep Tarradellas i en Ventura Gassol...

En un sobre a part t'enviaré una pila de retalls de la premsa d'aquí. Per cert que, si ho trobo, hi inclouré l'anunci que el teu amic Cendrós va fer publicar com a propaganda de les "Memòries polítiques" d'en Puig i Ferrater. En Tarradellas hi queda com un drap brut. Això em sembla que justifica unes tensions entre l'ex-president i la gent d'Òmnium: els devia trobar massa de dretes, des de l'exili, o els retreia -a en Cendrós en particular, és clar- la publicació de les obres d'en Puig. El cas és que s'havia comentat molt l'absència del president als sopars de Santa Llúcia dels premis literaris catalans, quan l'home no es feia l'estret a l'hora d'assistir als del Destino i Planeta, de tota una altra significació. Un dels motius, sembla, doncs, que era no ensopegar-se amb en Cendrós. Pot ser, això? Quines coses! Mira, ara no trobo el text de la cèlebre carta d'en Tarradellas, però si el recupero te la faré arribar. Ara resulta que tots els nostres mals provenen de les injustícies ^{amb} que en aquests moments estem sotmetent els pobres castellans que tenen la dissort de viure entre nosaltres. Això seria còmic si no fes plorar! És fer el joc al manifest dels dos mil tres-cents pretesos intel·lectuals castellans que conviuen entre nosaltres i que se senten tan i tan marginats -pitjor que els "chicanos" als U.S.A. ha dit un d'ells...!-.

Me'n vaig una mica d'una cosa a l'altra, però hi ha tant i tant per dir i comentar, que no puc entrar en profunditat -si és que en sóc capaç- en cap d'aquests camps. Fa uns dies que pensava escriure una mena d'article que s'hauria de dir "Catalunya endins". Era abans que en Tarradellas escrivís la carta. El tema, segurament seria el mateix, però el sentit seria molt diferent. A mi, el que em fa l'efecte que ens perjudica més és l'intent de projecció exterior, de fer el fatxenda de la nostra política. Així, sembla que a la resta de l'estat els treu de polleguera que en Jordi Pujol vagi a Roma a veure el Papa i li demani que, si passa per Barcelona, ens digui unes

parauletes en català. O que assisteixi a París, en pla de figura de la política internacional, a unes Setmanes Catalanes... Tot això desencadena un seguit de comentaris i de repressions terribles. A París, sembla -i això no ens ho ha dit ningú prou clarament- que els funcionaris espanyols van intentar tapar qualsevol rastre de catalanitat d'aquella Setmana Catalana. Es pot arribar a entendre, això? A mi, que el Papa ens digui, en català après cinc minuts abans, que hem de ser bons minyons, me la porta fluixa. I que a l'estranger se'ns consideri, mentre a l'interior seguim com estem, tant me fot. El que cal és la reconstrucció nacional, pacient, tenaç, feta de la suma d'esforços individuals i col·lectius. Que no sigui lluïda, que no sigui espectacular, m'és igual. Per això crec en una etapa sorda, poc vistosa, de treball interior. Sobretot, de cara a l'escola. Però els polítics, en qualsevol de les seves manifestacions, conscientment o no, fan electoralisme. I, aquí, el gran públic, com potser a tot arreu, sembla necessitar figures, èxits espectaculars, títols, quan jo crec que ens fan falta escoles. Un grup escolar bo, amb mestres ben preparats, és un punt a favor del futur. I, tal com estan les coses, em penso que és l'única camí, i així i tot, el treball és llarg i molt penós.

Fa molts pocs dies, dilluns, precisament, vaig anar a xerrar en una escola de Cornellà, els mestres de la qual són catalans majoritàriament, i intenten introduir el català a infants castellanoparlants també majoritàriament. El primer que em van preguntar alguns d'aquells vaillets va ser si els parlaria en català, car tenen dificultats de comprensió. I és que viuen en barris immensos on trobar algú que parli en català és buscar una agulla en un paller. Quan surten de l'escola no senten en cap moment la necessitat de saber-lo, el català, sobretot mentre viuen al barri. I són vaillets ben disposats, no tenien res en contra, llevat de la dificultat de comprensió: "Hable despacio, per favor" em deien. Aquesta és la batalla que s'ha de guanyar: oferir-los millors escoles, més barates, amb un ensenyament engrescador. En molts pobles o en d'altres barris, el problema no és tan greu. A Castellterçol, per exemple, els vaillets s'integren sense adonar-se'n: l'ambient en general és català i a l'escola i al carrer el senten parlar. Aviat, ells també, adquireixen l'accent del Vallès, tan dolç i melòdic. Però, què es pot fer a Cornellà? I a L'Hospitalet, i a Sant Vicenç dels Horts, i a Sant Adrià, i al Polígon Canyelles...? És fàcil atacar els partits d'esquerres -els parlamentaris, vull dir- d'oferir moltes concessions de cara als vots, però se'm posa la pell de gallina només de pensar en uns partits purament espanyols, de caire lerrouxista, situats en aquells barris. La nostra lluita comença i acaba

a l'escola, n'estic convençut. S'hi ha d'abocar el bo i millor dels nostres efectius. I s'ha de tenir paciència. Alguns grups molt radicals tant pel catalanisme com per l'esquerranisme sembla que ho veuen molt clar, tot això, però quan topen amb la realitat s'han de fer enrera. Un amic meu, professor de català en un Institut d'un d'aquests ghettos, va haver de plegar perquè no se'n sortia. En una ocasió va anar a mastegots i tot, en plena classe, amb un dels seus alumnes. I així no es pot arreglar res. Com podem guanyar-nos la voluntat de tota aquesta gent si entre nosaltres, a la família, entre els amics, som conscients de tantes i tantes desercions i claudicacions? Per tant, crec que hem d'estrènyer els rengles, recuperar la catalanització dels que ho som per naturalesa i oferir als altres alguna cosa a canvi de la integració. I aquesta cosa només la podem oferir als més petits: una escola progressista, gratuïta i engrescadora. I, així i tot, en tenim per anys, per molts anys!

Deixa'm que et faci cinc cèntims de les meves activitats d'aquests darrers temps. T'envio un parell de retalls de sengles entrevistes que m'han fet al Correo Catalán i a l'Avui. M'adono que he de canviar de repertori perquè en repeteixo molt. Quan només tenia l'oportunitat d'explicar-me un cop cada dos anys, la cosa no tenia importància, però ara cal mesurar bé les paraules. També he participat en algunes xerrades radiofòniques i, dos dies abans de la festa del Llibre, el 21 d'abril, vaig estar vint minuts en directe en una taula rodona a la televisió, en companyia de la M. Antònia Oliver i el doctor Joaquim Molas. Em feia força per, sobretot perquè era en directe, però la traça de la noia que ho va manegar tot, la Núria Ribó, va fer que llisqués la conversa com una seda. L'estona se'ns va fer curta i tot. Després, en acabar, vam discutir una bona estona més sota els porxos dels estudis de Miramar. Els punts de vista d'en Molas i els de la M. Antònia i jo eren prou diferents. Un dia en parlarem, si vols. En Molas, com és natural, pensa en una literatura erudita. Ell és un savi i li agradaria poder oferir als altres savis de tots els països del món una sèrie de noms de la categoria d'un Carles Riba, posem per cas. I no pensa, em sembla, que als lectors dels altres països del món no és, precisament, això el que els interessa, sinó altres productes més de consum. En tot hi ha una actitud de justificació. En Molas lamenta haver-se de justificar a l'hora d'oferir els nostres productes. Això ja li passava a en Maragall quan, en les cèlebres sessions del Laberint d'Horta, s'omplia de joia en oferir a la burgesia contemporània unes obres que els descobrien que "...el català, aplicat a grans coses, no era ordinari..." Veus, amb els nostres intel

lectuals passa el mateix que amb els polítics: sempre volen ensenyar coses als estrangers. I a mi, avui, em sembla que el que cal és que les sapiguem nosaltres mateixos. Si en Calders ven quaranta mil llibres de contes, o en Pedroló cent mil mecanoscrits, m'omple molt més de joia que no pas que a la universitat de Berkeley un professor escrigui un article sobre un poeta hermètic que aquí només estimen quatre universitaris. I sé que potser no és ben bé això, que jo també em deixo endur per la passió, i que s'hauria de matisar molt més, però que en substància és així. Bé, ja m'ho discutiràs i en tornarem a parlar.

Mira, ara llegeixo vint-i-cinc novel·les -una darrera l'altra- que s'han presentat al premi que per a inèdits ha convocat l'editorial Pòrtic. Entre les que em semblen més destacables de les que he llegit fins ara hi ha una l'autor de la qual és Rafael Tasis, un fill del Tasis a què m'he referit abans. Curiós, oi? Tot això, com pots comptar, em dóna molta feina. Això, i d'altres coses com la presentació dels llibres de la Galera que es va fer en tres sessions a locals diferents: a Sant Medit (La Bordeta), al C.I.C. (Via Augusta) i al Foment Martinenc, davant d'una munió de nois i noies d'una cinquantena d'escoles. Hi van participar en Josep Albanell -guanyador del Folch i Torres d'enguany amb un llibre sensacional que es diu "En Patancràs Xinxolaina" del qual he escrit el pròleg- la M. Angels Gardella -finalista-, el dibuixant Joan A. Poch, En Josep Vallverdú, i d'altres, segons el dia. Jo hi anava en representació d'en Joan Barceló, ja que la Galera ha publicat dues novel·les seves, "Estimada gallina" i "El somni ha obert una porta", que va deixar enllestides abans de morir, i que hem repescat gràcies al seu germà Damià. Un dia n'haurem de parlar, també, d'aquest personatge. Ara s'ha posat a escriure i acabo de llegir una novel·la prou interessant -sense ofici, encara- que ha presentat al concurs dels inèdits. També he estat a Reus a parlar de revistes infantils. I he llegit els treballs d'un concurs del barri, organitzat per l'Ajuntament. I he estat reelegit tresorer de l'Associació d'Escriptors. I he hagut de dir que no a moltes altres coses a les quals m'ha estat impossible d'acudir.

T'envio, també, un paper de la gent del Conte del Diumenge. Què fem, en el teu cas? De moment, m'envien a casa un exemplar de cada número per a tu. Te'ls guardo? Te'ls faig enviar per ells? Te'ls envio jo mateix? Acceptes que la col·lecció sigui una part del pagament?

I ara plego. Són dos quarts d'una del migdia i la Rosa i jo ens n'anem al cinema. Quan torni te'n faré cinc cèntims. Comença una d'aquelles diades boges dels diu-

menges barcelonins!

.

És la tarda de dilluns. Ahir vaig veure "Con amor y con humor", una pel·lícula americana tendra, una comedieta entre polis -homes i dones- l'únic atractiu de la qual era que començaven a un quart de dues de la tarda, que era, exactament, l'hora que la Rosa i jo podíem ser al cinema. En aquest cas vam tenir sort perquè la pel·lícula, tot i no ser res de l'altre món, era divertida i simpàtica. A la sortida del Publi 1 vam entrar en el self service del Drugstore i vam dinar bé, de pressa i baratet per, tot seguit, visitar la llibreria, comprar un llibret i marxar a tota màquina Passeig de Gràcia amunt fins al cinema Casablanca -són dues saletes molt petites que encara no fa un any que han obert les portes- on vam assistir a la projecció de "La muerte en directo", un film angoixant, que mostra els excessos d'un periodisme televisiu sense escrúpols: una cadena de televisió adquireix els drets de retransmetre les darreres hores d'una dona -la Romy Schneider- que creu que ha de morir de malaltia. Em va agradar molt. Com també m'havia agradat un film de Joseph Losey sobre l'òpera "Don Giovanni", de Mozart, que vaig veure divendres passat, que dura tres hores i està filmada en uns castells o palaus, millor dit, que l'arquitecte Palladio va construir a Vicenza. És un espectacle extraordinari de color, moviment i, és clar, música. A la Rosa i a mi ens va interessar encara més perquè ens els sabíem de memòria, els palaus d'en Palladio: en Maurici hi va ser fa un parell d'estius, a Vicenza, expressament per visitar-los i retratar-los de cap a peus, perquè així els ho havien recomanat a l'escola d'arquitectura. Aquest mateix divendres vaig veure, també, "Maravillas", una pel·lícula espanyola d'un director que em sembla que es diu Rodríguez Aragón, no sé si Manuel o Fernando, que em va semblar molt interessant, ja que crea d'immediat un ambient que, si hi entres, t'inquieta i t'atreu de mala manera. És el mateix director d'una altra pel·lícula que es deia "El corazón del bosque" que m'havia interessat molt. Feia un mes que no hi anàvem al cinema, la Rosa i jo, i entre la festa del Primer de Maig i ahir, diumenge, ens hem posat gairebé al corrent de la cartellera barcelonina.

I em sembla que plego. Què més t'hauria d'explicar? Ah, sí! Que el Dia del llibre va ser trist per culpa de l'aigua que va caure sense parar. Malgrat tot, l'Ajuntament havia muntat un escenari en plena Plaça de Catalunya pel qual van desfilar cantants i taules rodones d'escriptors. Malgrat el temps, els badocs van aguantar estoicament la pluja... Ei! Si la Isabel i tu us arribeu a instal·lar a la vora del mar, a l'hora de la jubilació, valdria la pena que us recordéssiu dels amics i ens convidéssiu a fer-vos una visita... Una abraçada per a tots dos,

Joaquim